

ANĐELKO KALPIC

Dokumenti okupatora o partizanskom ratu na moru

Među talijanskim i njemačkim dokumentima o ratu na Jadranu posebnu vrijednost ima knjižica u kojoj su štampane upute o borbi protiv partizana na moru. Radi se, naime, o dokumentu Upute za borbu protiv partizana na moru (Direttive sulla guerriglia antipartigiana in mare). Komanda talijanske ratne mornarice za Dalmaciju (Comando militare marittimo della Dalmazia — Spalato) izdala je taj dokument u Splitu 10. travnja 1943. godine i namijenila ga svim obalskim i pomorskim snagama na teritoriji Dalmacije.

Riječ je u stvari o štampanoj knjižici (formata 13 x 20 centimetara) koja sadrži 39 stranica teksta i 4 ilustrirana priloga i znači najveće dostignuće ovog vremena stečeno u borbi protiv partizana na moru. Samim tim ona je svojevrsan i vrlo značajan dokument o snazi i originalnosti borbe koju su vodili naši narodi na obali Jadrana kao sastavni dio općenarodnog oslobodilačkog i revolucionarnog rata naroda i narodnosti Jugoslavije. Primjerek te povjerljive knjižice, koja nosi oznaku okružnica (circolare) br. 10.000, predmet je ove rasprave.¹

Kada, u kojim uvjetima i zašto dolazi do objavljivanja Uputa za borbu protiv partizana na moru?

Godina 1941. obilježena je na istočnoj obali Jadrana kao početak borbe protiv fašističkih okupatora i domaćih izdajnika. U drugoj polovici te godine počele su prve akcije na obali i na moru: sabotaze na trgovačkim i ratnim brodovima okupatora, održavane su ilegalne veze između obale i otoka i obratno.

Iduća godina znači novi, još veći uspon pritiska na talijanske okupacione snage na našoj obali. Partizani s uspjehom napadaju okupatorske stanice, punktove i luke, sve su češći prepadi partizanskih naoružanih leuta na obalski i međuotočni saobraćaj.

Sve rasprostranjenija aktivnost boraca za slobodu našeg mora prisiljava talijanske okupacione snage na to da uvedu mnoge mjere administrativnog i vojnopomorskog karaktera. I još nešto: pored posjedovanja gotovo

najsuvremenije flote u to vrijeme, talijanske okupacione snage prinuđene su da uvede novu vrstu brodova na Jadranu, tzv. protupartizanske brodove. Ti brodovi (obično motorni jedrenjaci naoružani mitraljezima ili topom od 20 mm i s nešto ojačanom palubom, dakle slični partizanskim brodovima) imali su zadatak da obavljaju policijsku i izviđačku službu, da štite obalnu plovidbu od partizanskih prepada na moru, da vrše prepadnu i blokadnu službu protiv partizanskih pomorskih snaga.

Pored tih mjera uvede i druge: kontraadmiral Antonio Bobbiese, komandat talijanske ratne mornarice za Dalmaciju, naređuje strogo pridržavanje u izvršenju svih radnji potrebnih za obavljanje konvojne službe na re-

DIRETTIVE SULLA GUERRIGLIA ANTIPARTIGIANA IN MARE

INFORMAZIONE MILITARE MARITTIMA SPALATO

¹Rađeno prema originalu čiju fotokopiju objavljujemo.

laciji Split — Metković — Korčula. Zatim su i brodovi linijske obalne plovidbe naoružani topovima 47 do 80 mm i na njih su ukrcane naoružane pratnje.

Početak 1943. godine, uza sve protupartizanske mjere, znači novu afirmaciju boraca za slobodu Jadrana. Partizani su napali dva-deset brodova.

Suočene sa sve većim poteškoćama, natjerane objektivnom stvarnošću na jadranskom bojištu, talijanske okupacione snage prinuđene su da širokoj skali već poduzetih protupartizanskih mjera daju nove raspone da bi postigli naksimalno moguću efikasnost u borbi protiv partizana. Rezultat su takvih napora i namjera i Upute za borbu protiv partizana na moru, objavljenje u travnju 1943. godine u Splitu, kako bi se što širi krug odgovornih ljudi fašističkog režima još bliže upoznao, neposrednije angažirao i obavezao za brzo i temeljito savlađivanje osnovne prepreke, tj. partizana, koji su osporili pravo jedne apsurdne aspiracije, tada velike i moćne flote i sile fašističke Italije, na more, otoke i obalu Jugoslavije.

Kratak pregled operativnih zbivanja i rezultata narodnooslobodilačke borbe na moru ilustrira vrlo plastično domete u pojedinim razdobljima razvoja ratnih operacija na Jadrani i time, u svijetlosti činjenica revolucionarne borbe naših naroda, ukazuje i daje svojevrsan komentar protupartizanskim mjerama izloženim u vrlo pedantno pripremljenim Uputama za borbu protiv partizana na moru.

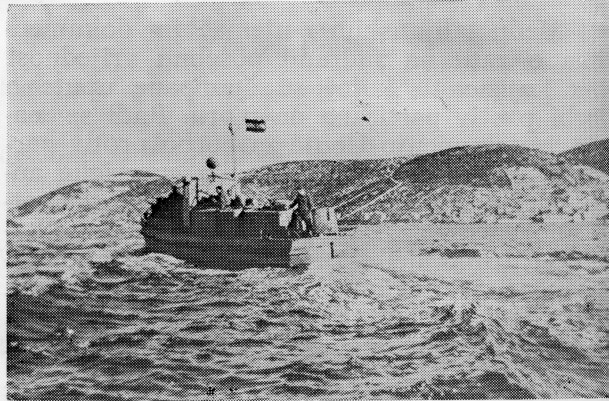
Evo nekoliko činjenica o operativnim zbivanjima i rezultatima borbe za slobodu Jadrana.

U pripremama neposredno pred početak ustanka na obali, radom vojnih komiteta i partijskih organizacija, tj. 1700 članova KPJ i 600 članova SKOJ-a, na obali i otocima sak-

Partizanski leut u akciji prebacivanja boraca

riveno je oko 20.000 pušaka, preko 100 puškomitraljeza i veće količine municije. Mobilizacijsku bazu za stvaranje nove Ratne mornarice sačinjavalo je samo goloruko stanovništvo s priobalnog pojasa i sa 66 naseljenih otoka (tada oko 1,200.000 stanovnika). Do kraja rata aktivno je sudjelovalo 137.000 boraca, od toga s područja Dalmacije 110.000 boraca, a od toga je broja u redovima Mornarice NOVJ završilo 13.000 boraca.²

Patrolni čamac PČ-1 pred polazak na zadatak

Mornarica NOV vezala je zajedno s ostalim priobalnim snagama — pored dijelova triju talijanskih armija — 2, 8. i 9. armije — odnosno glavninu šest korpusa (5, 6, 18, 14. i 24. korpusa u Dalmaciji, Slovenskom, Hrvatskom i Crnogorskom primorju) i preko 130 talijanskih ratnih brodova (od razarača do torpednih i eksplozivnih čamaca) te preko 150 transportnih brodova. Pod komandom Nijemca sa sjedištem u Trstu bazirane su jače pomorske snage: 1 krstarica, 2 razarača, 5 torprijarki, 15 torpednih čamaca, 10 minopolagača i minolovaca, 20 eksplozivnih čamaca, 10 jurišnih čamaca, 130 desantnih i transportnih brodova (od toga 40—50 naoružanih dvostrukih peniša).

Talijanska mornarica morala je samo u toku 1942. god. dovesti preko mora u naše luke 9,315.168 tona raznog materijala za potrebe svojih okupacionih snaga. Ona je to prevezla sa 67.524 izvršene vožnje, od čega na parobrode otpada 24.420, a na motorne jedrenjake 44.104 izvršene vožnje.

Od Podgore prosinca 1942. godine, do Trsta svibnja 1945. godine Mornarica je od desetak ljudi, s dva ribarska čamca, koliko je imao Primorski vod podno Biokova, narasla na gotovo 400 transportnih i naoružanih brodova i čamaca i s oko 14.000 ljudi.

Samo u toku talijanske okupacije partizani su izveli 103 napada na brodove i čamce okupatora i zaplijenili 37 brodova, uglavnom čamaca.

Od sredine listopada 1943. godine, kada je počeo transport morem i savezničke po-

²Drago Gizdić, Dalmacija 1941.

moći, pa do kraja svibnja 1945. godine, prevezeno je morem s talijanske na oslobođenu jugoslavensku obalu oko 61.802,74 tona tereta. Od te količine tereta brodovi Mornarice NOVJ prevezli su 45.754,76, a saveznički 16.047,98 tona. Ovome treba dodati i prebacivanjem morem 16.000 ranjenika i 35.000 izbjeglica u Italiju i oko 100.000 vojnika i nekoliko stotina tisuća putnika prevezenih morem u dužobalskom saobraćaju brodovima Mornarice NOVJ.

Gubici Mornarice NOVJ bili su relativno mali: 49 izgubljenih brodova i oko 40 oštećenih. U nezgodama je stradalo 16 brodova, pretežno od mina, eksplozija i požara. Poginulo je oko 1.700 drugova.

Znači li to da su stečena iskustva fašističkog okupatora u borbi na moru bila nedovoljna, površna, da su mjere koje je on poduzimao bile slabo razrađene, neenergične? Na to pitanje sadržaj Uputa za borbu protiv partizana na moru daje svojevrsan odgovor. Donosima ga u nešto skraćenom opsegu i u osnovnim crtama prema originalu s evidencijskim brojem 10.000.³

Evo koja sve pitanja pokreću »Upute«:

Partizanski rat na moru. Ciljevi: Neprijatelj podstiče partizanski rat u vodama Dalmacije i Hrvatske radi ovih ciljeva:

- mržnja prema Italiji,
- da osigura vezu s otocima radi redovnog obavještavanja političkog karaktera, prebacivanja ljudstva, prikupljanja obavještenja i vođenja propagande, opskrbljivanja i održavanja veze s neprijateljskim podmornicama koje preko otoka dostavljaju ustanicima naređenja, novac, oružje i namirnice,
- da ometa naš pomorski promet i time izaziva kod stanovništva strah, nezadovoljstvo, kritiku i nepovjerenje prema našim vojnim i civilnim vlastima.

Mržnja prema Italiji. Mržnja prema Italiji potječe, prije svega, iz borbe za prevlast na Jadranu. Riječ je, dakle, o mržnji koja ima duboko vjekovno porijeklo: more, Slaveni bilo koje narodnosti, teže moru: preko Skandinavskog poluotoka i Sibira prema oceanima, preko Balkanskog poluotoka prema Sredozemlju. Jadran je, posebno, more na čijim su obalama Latini i Slaveni u neposrednom sukobu, boreći se već vijekovima o prevlast.

Naš pobjednički rat, koji će domovini osigurati oceanski i sredozemni prostor, može se dakle, završiti samo našom apsolutnom, neospornom vlašću nad unutrašnjim morima, a posebno nad Jadranom.

Sredstva. Za partizanski rat na moru odmetnici raspolažu:

a) brojnim plovnim sredstvima malih dimenzija na vesla i na motor, od kojih su neka naoružana,

b) odličnom špijunskom i propagandnom službom,

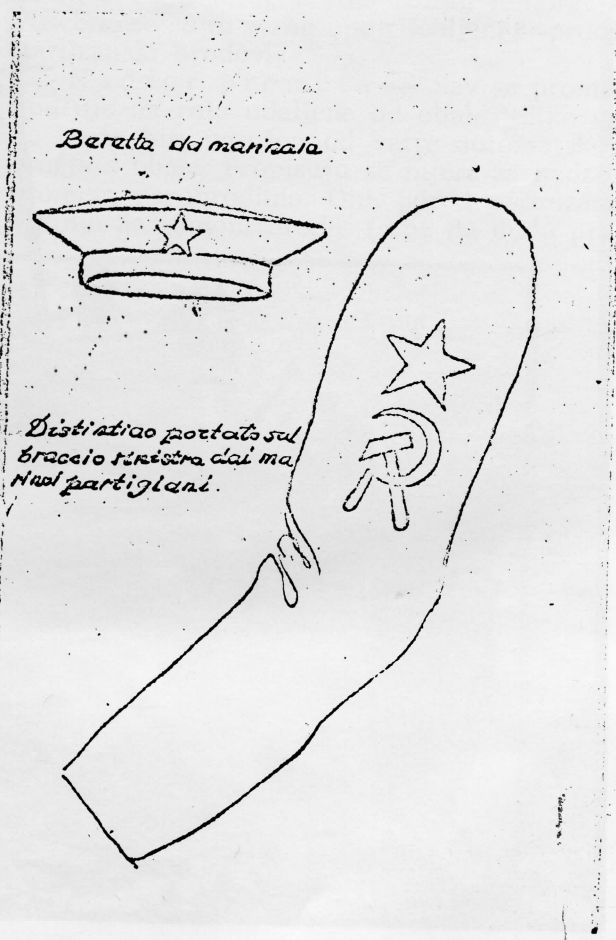
c) malobrojnim naoružanjem zaista dobro upotrebljenim, smještenim na obaveznim (značajnim) prometnicama,

d) stražarskom (osmatračkom) službom duž obale.

Plovna sredstva obično izvlače na suho i sakrivaju pod stabla, u dvorištima kuća, kao i na cestama uz obalu. Postavljaju ih u more samo onda kada je potrebno, najčešće noću. Veslima ili na motor mogu lako da izvrše prijevoz između otoka i kopna s malom vjerojatnošću da budu otkriveni. Da bi mimošli stražu, čekaju da prođe jedinica zadužena za to. Čamci na vesla imaju prednost nad onima na motor zbog toga što su nečujni i mogu u toku noći lakše od drugih otkriti iznenadnu opasnost.

Pomorska špijunaža rasprostranjena je duž obale Dalmacije i Hrvatske. Stanovništvo obale većinom pripada pomorcima koji se svi međusobno poznaju.

Prikupljanje vijesti olakšano je načinom života koji je uglavnom vezan za luke, pa se vješto i s lakoćom kasnije prenose u druga mjesta korištenjem jedinica zaposlenih u redovnom prometu i to posredstvom putnika ili posada brodova.

Oznake partizanskih mornara, date u prilogu Uputstva

³Vidi priložene fotokopije dokumenata.

Takvu prikupljanju vijesti ide na ruku činjenica da je u ovim krajevima vrlo rasprostranjeno poznavanje talijanskog jezika. Osim toga među pomorcima ima ljudi koji su pripadali bivšoj austrijskoj i jugoslavenskoj mornarici. Oni vladaju tehničkom sposobnošću da razumiju značenje određenih objekata ne tako lako uočljivih i kadri su da velikom pronicljivošću predvide njihovu stvarnu svrhu.

Oružje na obaveznim (važnim) prolazima smješteno je uglavnom radi zasjede protiv pomorskog prometa. Postavljeno je naročito brižljivo u neposrednoj blizini najužih prolaza i na dobro sakrivenim i zaštićenim položajima.

Odmetnici teško postižu više ciljeve, ali katkada pokore plašljive koji na prve vatrene udare pristaju na sve uvjete nudeći razne prednosti neprijatelju. Ne treba isključiti mogućnost da se neprijateljska ofenziva poveća postavljanjem artiljerije i sudjelovanju savezničkih podmornica u tim napadima.

Osmatračka služba duž obale je primitivna, ali neprekidna. Sastoji se od neprekinutog lanca obalskih osmatrača. Obavljaju je pojedinci raspoređeni na kraćim odstojanjima. Običnom zastavicom u ruci i zviždukom od-

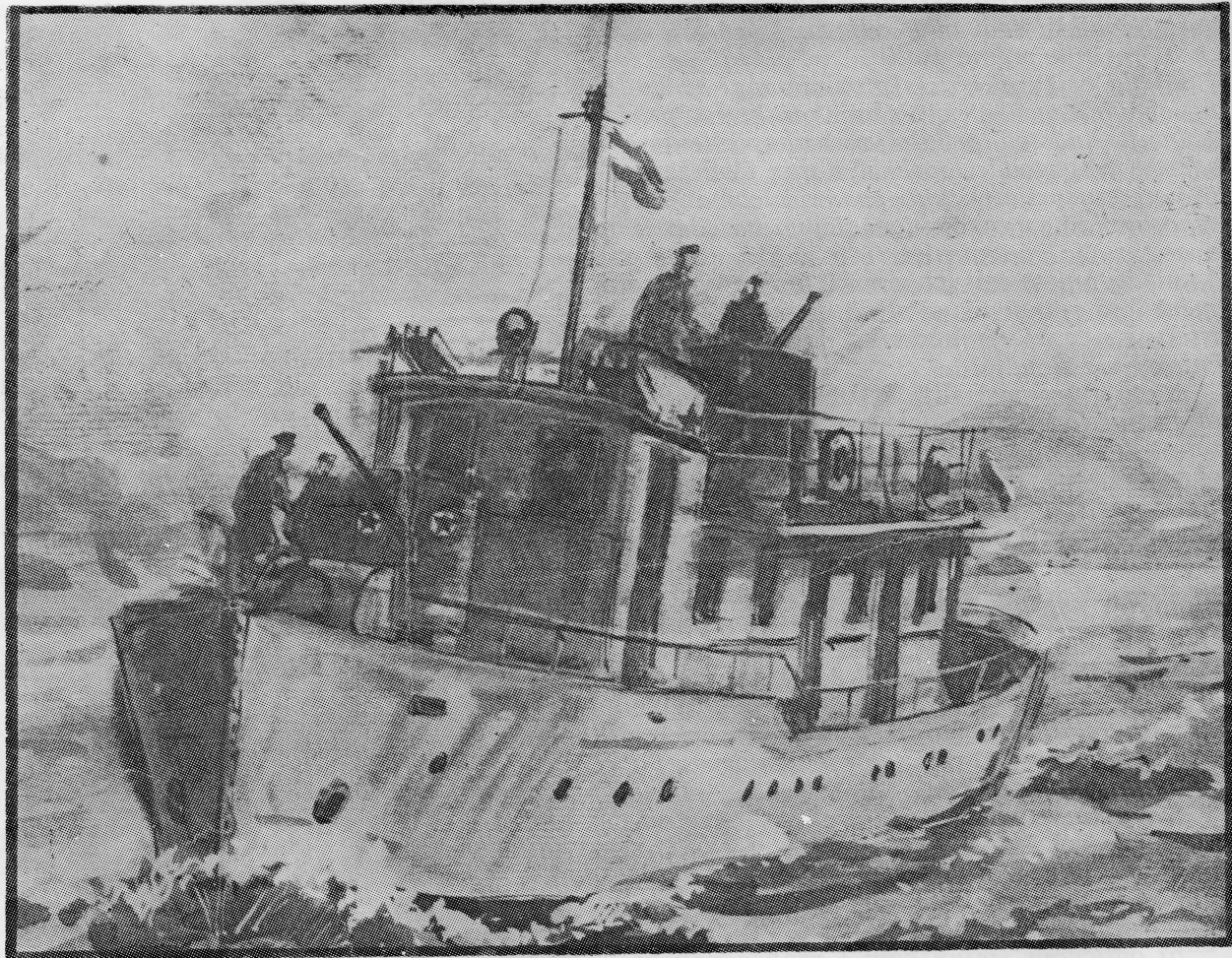
mah signaliziraju približavanje ratnih brodova i daju blagovremenu uzbunu glavnim položajima. Poneka od tih stanica ima dvogled. Ne može se isključiti mogućnost da postoji poneka dobro skrivena radio-stanica.

Kako se vodi partizanski rat na moru. U ovom poglavlju posebno se ističe da je potrebno računati s tim da partizanski rat na moru vode ljudi vični tom poslu i kao mornari i kao vojnici, jer se radi o ljudima koji su u bivšoj austrijskoj i jugoslavenskoj mornarici pokrivali sve dužnosti.

Iskustva su pokazala da su do sada ispoljeni ovi načini djelovanja: napadi na brodove u luci, napadi i skretanja motornih jedrenjaka u plovidbi, napadi na usamljene svjetionike, ilegalni promet s otocima, zatim proučavanja ostalih mogućnosti djelovanja.

Kao ilustracija za navedene načine djelovanja opisuje se napad na parobrod »Ika«, izvršen 20. srpnja 1942. godine u Živogošću. Poblize se objašnjava tehnika napada na motorne jedrenjake, ističući da to vrše ribarski čamci lako naoružani i ojačani s po kojom vrećom pijeska na palubi kao grudobranom.

Prepad vrše pojavljujući se iznenada iz zasjede na obali, s male udaljenosti otvaraju

Naoružani brod Mornarice NOVJ »Partizanka«. Među mnoštvom čamaca i manjih brodova koje su zaplijenili naši borci u jesen 1943. godine, nakon kapitulacije Italije, našla se i motorna jahta »Lala IV« koja je nakon naoružavanja dobila ime »Partizanka«

vatru i prisiljavaju brod da se zaustavi, a onda ukrcavaju naoružanu posadu i naređuju da se uplovi u obližnju partizansku luku. Služe se različitim obmanama. Teret po pravilu uzimaju. Ove operacije obavlja ljudstvo koje nosi oznake i koje za sebe kaže da pripada »partizanskoj mornarici«.

Dalje se ističe da napadi na svjetionike i manje postaje imaju za cilj da se partizani opskrbe oružjem, hranom i gorivom. Ove akcije vrše se danju i noću (češće), ali nakon dobro izvršenih priprema, s time što koriste najrazličitije obmane, slabosti i nebudnosti obrane. Udarci su uvijek sigurni.

Što se tiče ilegalnog prometa s otocima najviše se koriste čamci na vesla koji imaju prednost nad onima na motor. Vješto izbjegavaju straže. Partizani biraju za pristajanje svojih brodova takva mjesta koja su udaljena od straža, ali se nalaze na takvim položajima da pružaju povoljne mogućnosti za promet s odgovarajućim centrima.

Od drugih sredstava s kojima se može voditi partizanski rat na moru ukazuje se na mogućnost upotrebe mina na plovnim putevima i da se eksploziv mina (već položenih) koristi za razne diverzije. Moguće je da partizani, kao odlični mornari, učine i prolaz za prodor neprijateljskih podmornica. Dalje se posebno ističe opasnost od špijunaže, prevare i izdaje, pa se upozorava ljudstvo da ne najseda sentimentalnim razgovorima i ne otkriva tajne i uopće da strogo vodi računa o pogodnim uvjetima koje postojeće stanje pruža partizanima za unošenje zabune i otkrivanje tajni.

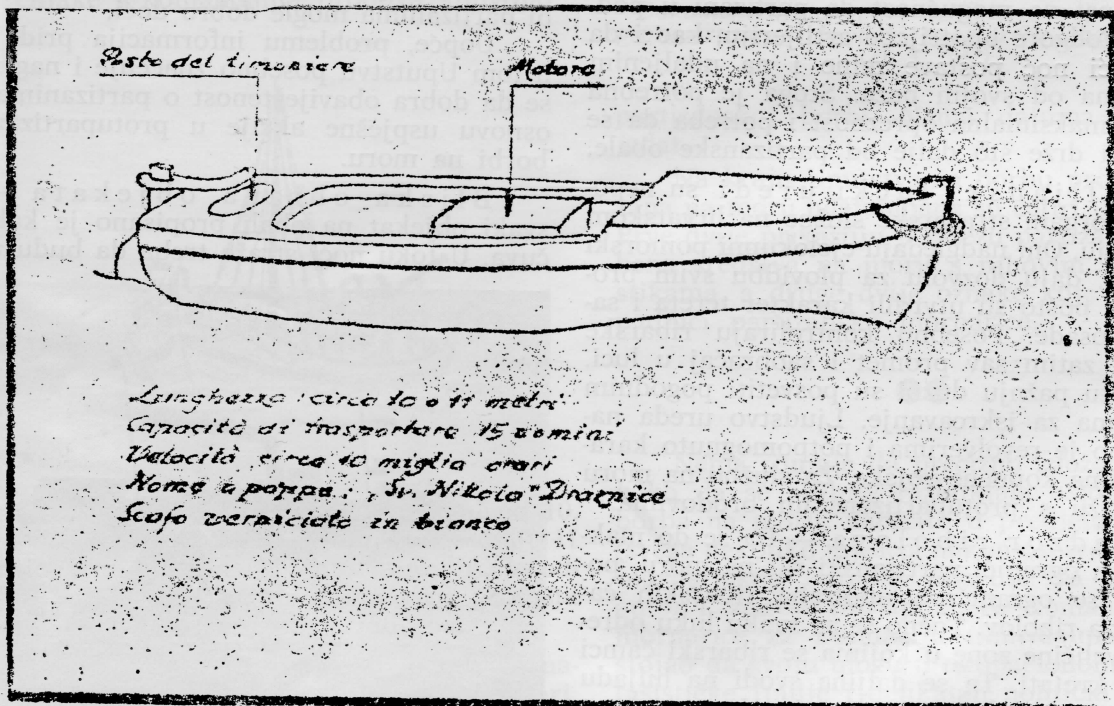
Sredstva za protupartizansku borbu na moru. Ovo poglavlje razrađuje: stražarsku slu-

žbu na moru, nadzor prometa, lučke urede, nadzor ribolova, utvrđivanje plovnih sredstava, službu informiranja, blisku obranu objekata i operacije na kopnu uz učešće kopnene vojske.

Stražarska služba na moru — *Potrebno je da tu službu vrši najveći mogući broj bodova svih tipova s tim da odgovarajuće komande usklade akcije pojedinih brodova — sastava. Osnovni ciljevi su: kontrola svih motornih jedrenjaka, plovnih sredstava na moru; nadzor nad obalom u svrhu otkrivanja pokreta partizana, pronalaženja plovnih sredstava i otkrivanja namjera partizana u pogledu napada na promet, pri čemu primjenjivati metodu iznenadnog povratka na već kontrolirana mjesta i sigurno intervenirati u obrani napadnutih objekata; istrajati na sprovođenju ratifikacija u pogledu ribarenja i mjera sigurnosti u lukama; daljom i bližom zaštitom zaštititi motorne jedrenjake na najopasnijim mjestima; onemogućiti raspoloživim sredstvima bilo kakvu neprijateljsku akciju na obali.*

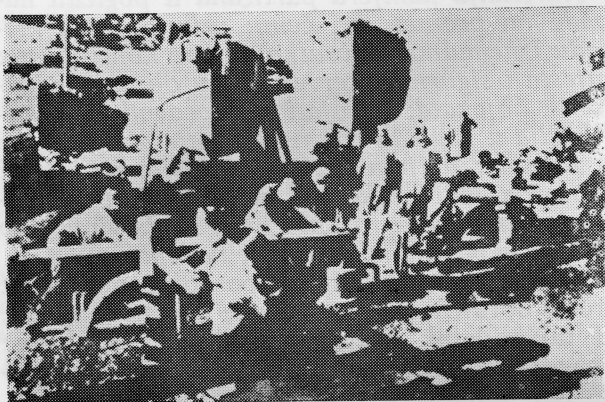
Dalje se navodi da posebnu pozornost treba obratiti na partizanske plovne objekte. U taj zadatak uključuju se sve raspoložive snage Maridalmazie, tj. torpiljarke, minopolagači, minolovci, brodovi financijske službe, zatim brodovi milicije i naoružani remorkeri. Posebno su za tu svrhu upotrijebljeni i »protupartizanski brodovi«.

Nadzor prometa — Sav se promet upućuje na rute udaljene od obale toliko da ne može biti ugrožen od vatre automatskog oružja s obale. Propisuju se mjere za nadzor prometa parobrodima. Oni, pored naoružane pratnje na samom brodu- treba da budu pra-

Opis karakteristika partizanskog broda iz kraja 1942. godine, dat u prilogu Uputstva

ćeni s dvije vojne jedinice, s tim da jedna pristaje na gat uz sam parobrod, a druga ostaje izvan luke, spremna za intervenciju u slučaju vatre u korist prve. Propisuju se i mjere za održavanje reda na gatu za vrijeme boravka parobroda u luci. Za motorne jedrenjake određuje se konvojna služba od Splita do Korčule i natrag, s tim da pojedini jedrenjak može samostalno uploviti u luku odredišta izdvajajući se iz konvoja u njevoj neposrednoj blizini. Preciziraju se i ostali detalji u pogledu sigurnosti brodova u konvoju i plovidbe na tom dijelu plovnog puta.

Popravak partizanskih brodova na improviziranom brodogradilištu

Što se tiče prometa čamaca, i za njega važe propisi lučkih ureda, s tim što do zalaza sunca svi čamci treba da budu u luci. Također je određen prostor na kome se oni mogu kretati danju izvan luke.

Posebno se, na kraju ovog stava, skreće pozornost na mogućnost da partizani u području Podgore upotrijebe artiljeriju, kao i da koristeći noć postavljaju mine i na udaljenim mjestima od svojih baza. Stoga je potrebna stalna maksimalna opreznost i potreba da se brodovi drže što dalje od partizanske obale.

Talijanski lučki uredi su neposredni organi stražarske službe na hrvatskom teritoriju. Oni nadgledaju cjelokupni pomorski promet, daju dozvolu za plovidbu svim brodovima pošto su utvrdili karakter tereta i sastav posade. Posebno kontroliraju ribarske čamce, zatim sav promet i saobraćaj u luci. Naročitu pažnju dužni su posvetiti pogodnim mjestima za iskrcavanje. Ljudstvo ureda naružano je revolverima i potpomognuto karabinjerima kopnene vojske. Za službu na moru raspolažu s protupartizanskim brodovima.

Nadzor ribolova — Da se do maksimuma ograniči partizanski rat na moru, posebno se ograničava upotreba ribarskih čamaca za ribolov. Točno se za svaku luku određuju veličine zone u kojima se ribarski čamci mogu kretati. Ta se daljina svodi na hiljadu metara od luke pripadnosti. Normativi za obavljanje ribolova i zone za vršenje tog posla precizirane su u posebnom albumu u posjedu

raznih komandi. Ribarima se izdaju dozvole, s tim što se stalno kontrolira kako se pojedinci pridržavaju propisa, kojih kršenje uključuje i upotrebu oružja od strane odgovornih organa.

Utvrđivanje plovnih sredstava — Sva plovna sredstva koja nemaju dozvolu za plovidbu prikupljaju se na određenim punktovima i stavljaju pod neposrednu kontrolu lučkih ureda. Za takve su punktove određeni: Brač, Metković, Omiš, Obrovac, Hvar, Gruž, Korčula, Vis, Lastovo i Šibenik za odgovarajuće luke u njihovoj neposrednoj blizini. Sva plovna sredstva izvan toga podliježu uništenju ili zarobljavanju.

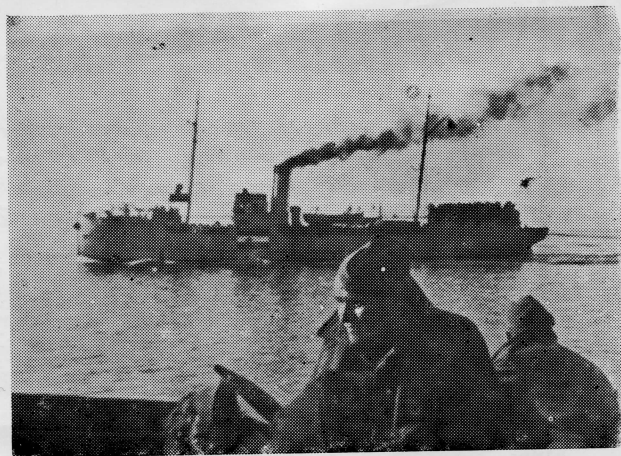
Služba informiranja (obavještanja) — Od posebnog su interesa one informacije koje se odnose na ilegalan rad i političku orijentaciju pomoraca. Upravo zato potrebno je ove informacije prikupljati među tim krugovima. Važno je da se prikupe i najsitniji detalji o uplovljenju i isplovljenju, mjestu opskrbljivanja, načinu prebacivanja i sakrivanja partizanskih brodova. Težiti da se rad prilagodi tako da se u što većoj mjeri iskoriste lokalne veze i pomorstva sa civilnim stanovništvom.

Iako se u tom dijelu knjižice najviše govori o potrebi obavještanja o partizanima, ističe se također i potreba iznalaženja tajnih kanala o tome gdje i kada pristizu na obalu savezničke podmornice i daju se upute u vezi s tim.

Još jednom se naglašava potrebna budnost prema pripadnicima bivše jugoslavenske mornarice i to napose onima koji su bili na položajima, jer oni znaju mnoge stvari koje bi partizanima mogle dobro doći.

Uopće, problemu informacija pridaje se u tom Uputstvu posebno značenje i naglašava se da dobra obaviještenost o partizanima čini osnovu uspješne akcije u protupartizanskoj borbi na moru.

Bliska obrana objekata — Za svaki objekat na obali propisano je kako se čuva. U toku noći straže treba da budu udvo-

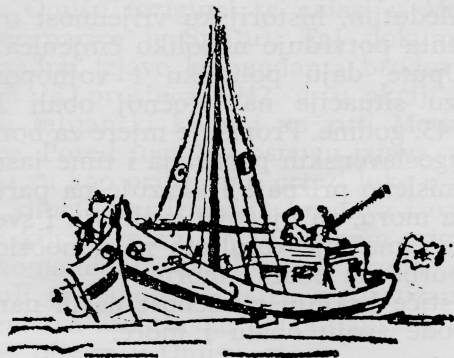
Parobrod »Sitnica« prebacuje naše jedinice na front

stručene. Sve institucije ratne mornarice ulaze u obrambeni sistem kopnene vojske dotičnog garnizona. Poseban nadzor nad ulazom malih plovnih sredstava u luku, i to prije pristajanja na obalu i dobijanja veza, od naročite je važnosti. Svi vojni objekti (skladišta municije i goriva) treba da budu izuzetno dobro i budno čuvani. Pri tome radio-stanice također uživaju prioritet.

Operacije na kopnu uz sudjelovanje kopnene vojske — Predviđa se da aktivnost u borbi protiv partizana bude što mobilnija. U tu svrhu u svakom garnizonu treba da postoji grupa vojnika obučanih i spremnih da se brzo ukrca na plovna sredstva mornarice i da po potrebi sigurno intervenira na dijelu obale gdje se ukaže potreba. Odgovarajuće jedinice ratne mornarice precizirat će izvršenje toga u direktnom kontaktu s posadnim garnizonima Kraljevske vojske, vodeći računa da po pravilu za takvu vrstu akcija treba solidna prethodna priprema i studija i da se samo u izuzetnim slučajevima mogu dozvoliti improvizacije.

Od 25. do 30. strane slijede četiri priloga. Prvi se odnosi na raspis koji je 21. kolovoza 1942. godine potpisao komandant Maridalmazie kontraadmiral Antonio Bobiese o uspostavljanju protupartizanskih brodova radi nadzora obale, uslijed nedostataka drugih sredstava efikasnije obrane.

Drugi raspis potpisao je načelnik štaba Maridalmazie kapetan bojnog broda Ludovico Sitta. Akt nosi datum 22. ožujka 1942. i odnosi se na davanje detaljnih uputa podoficirima, komandantima grupa ukrcanih na motorne jedrenjake i komandama brodova konvoja.

Treći prilog odnosi se na naredbu od 10. studenog 1941. godine, kojom komandant II armije, armijski general Vittorio Ambrosio određuje mjere za kontrolu pomorskog prometa i ribolova na istočnoj obali Jadrana.

Četvrti dokument potpisao je takođe načelnik štaba Maridalmazie. To je, u stvari, uputa za upotrebu antipartizanskih brodova, kao i za sve brodove koji sudjeluju u anti-

COMANDO MILITARE MARITTIMO
DELLA DALMAZIA

Spalato 21 agosto 1942-XX

Prot. N.o 13826

Ufficio OPERAZIONI

-- S E G R E T O --

Argomento: Sorveglianza costiera.

Marina	Teodo
Marina	Sebenico
Marina	Ploce
Marina	Ragusa
Marina	Z a r a
Marina	Lagosta
Circomare	Curzola
Circomare	Lissa
Circomare	Traù
Ufficio marittimo italiano	Obbrovazzo
" "	Brazza
" "	Lesina
" "	Almissa
" "	Macarsca
" "	Metcovich

e, per conoscenza:

Direziomare	Spalato
Mariser	Spalato
Navalgenio	Spalato
Marimist	Teodo
Marimist	Sebenico

Allo scopo di sopprimere alla scarsità dei mezzi a disposizione e di rendere più efficace la vigilanza costiera e la sorveglianza alle zone di pesca, autorizzo tutti i Comandi in indirizzo a noleggiare sul posto un motoveliero di buone qualità marine, di larga autonomia e di poco consumo.

25

Dokument (fotokopija) kojim se uspostavljaju protupartizanski brodovi za potrebe obalske straže (21. 8. 1942)

partizanskoj borbi. Nema datuma kada je izdat.

Na kraju Uputstva za borbu protiv partizana na moru odštampane su četiri ilustracije. Prve dvije prikazuju u crtežu partizanska borbena sredstva na moru s njihovim karakteristikama, a druge dvije oznake koje nose pripadnici partizanske mornarice.

Nema sumnje da precizno izloženi detalji kako da se suzbije razbuktala oslobodilačka borba na moru, naročito u predjelu Podgore (svega nekoliko mjeseci nakon osnivanja Prvog mornaričkog odreda) upućuje na to da je autor i izdavač tih Uputa, tj. Komanda ratne mornarice za Dalmaciju (Maridalmazia), nastojao da svoju ulogu u okupacionom sistemu fašističke Italije i delikatan politički i vojno-pomorski zadatak na jednom od »neotuđivih dijelova majke domovine« obavi što je moguće

bolje. Pa ipak su događaji pokazali suprotno.⁴ Razlog za to treba tražiti u osnovnim karakteristikama, duhu, vitalnosti i stvaralačkoj inicijativi, revolucionarnim ciljevima i metodama vođenja narodnooslobodilačkog rata na moru. Njih se može ovako sistematizirati.

U ratu na moru ostvarivana su načela jedinstvene vojne doktrine NOR-a. Za razvoj NOR-a na moru bio je, kao i za NOB u cjelini, bitan moralno-politički faktor, uloga KPJ kao jedine tada organizirane snage, oslonac na vlastite snage i neraskidiva veza s narodom.

Sve značajnije operacije kao i one naj-sitnije akcije bile su sastavni dio borbe protiv okupatora na općejugoslavenskom ratištu i tijesno povezana s akcijama na kopnu.

Od samog početka rata pa do njegova završetka situacija na kopnu imala je posebno i odlučujuće značenje i na tok operacija na moru, otocima i obali.

Originalna rješenja u iznalaženju borbenih sredstava iz »ničega«: naoružani brodovi, patrolni čamci, pomoćna plovna sredstva — od ribarica, čamaca, zarobljenih neprijateljskih jedrenjaka i motornih brodova i izgradnjom malih čamaca u improviziranim brodogradilištima.

Nađena su smjela rješenja za upotrebu improviziranih sredstava, koja su izvršavala u stvari zadatke koje izvršavaju pomorske snage jedne »regularne« mornarice: diverzantske akcije, veći i manji prepadi, desanti, protivdesantna obrana pojedinih otoka, održavana je veza, obavljana su prevoženja na moru, zatim izvlačenje i ubacivanje snaga kopnene vojske, evakuacija stanovništva, održavanje vlastiti i napadan neprijateljski promet na moru.

Brodске posade isticale su se visokim stupnjem obučenosti i poznavanjem plovidbe bez naročitih pomagala, snalažljivosti u borbama noću i slaboj vidljivosti, odlučnom sposobnošću za izvršenje borbenih zadataka i na kopnu.

Odlika posada s drvenih ratnih brodova

Flotila partizanskih brodova u plovidbi na izvršenje zadatka

bila je: univerzalna borbeno umješnost, aktivnost, snalažljivost, hrabrost, pronicljivost i izdržljivost.

Originalnim taktičkim postupcima u neprekidnom lancu sitnih akcija, mozaikom najraznovrsnijih djelovanja vršen je stalan pritisak na okupatora, koji on nije bio u stanju da izdrži, jer je faktor vrijeme i faktor prostor okrenut u korist oslobodilačkih snaga.

Mnoga stvaralačka rješenja u organizaciji opskrbljivanja i zbrinjavanja snaga uz svestranu podršku naroda i s osloncem na geografske i hidrografske pogodnosti vlastite obale omogućavala su uspješno djelovanje i u najtežim situacijama na obali, otocima i moru.

Prijevoz boraca za izvršenje desanta na otok Mljet

Neke ocjene i postavke o nosiocima (npr. odmetnici i sl.) i ciljevima narodnooslobodilačke borbe izložene u Uputama nisu točne. Ova pitanja nisu predmet razmatranja, ona su toliko očita da nema potrebe da se posebno komentiraju.

Međutim, historijsku vrijednost ovog dokumenta potvrđuje nekoliko činjenica.

Upute daju političku i vojnopomorsku analizu situacije na istočnoj obali Jadrana 1941/43. godine. Propisuje mjere za borbu protiv jugoslavenskih partizana i time jasno i nedvosmisleno priznaje i ukazuje na partizanski rat na moru, na njegovu evoluciju i sve opsežnije i zamašnije rezultate narodnooslobodilačke borbe na obali i moru.

Ističe krajnju riješenost naših naroda da oslobode svoju obalu i more.

⁴ Jedva da se osušila boja na ovim Uputama kad su polovinom travnja 1943. godine Talijani ponovo bili zaprepašteni smionošću i drskošću nove akcije. Oko podne kod rta Sućuraj napadnut je konvoj od 7-9 motornih jedrenjaka. Partizanski leut došuljao se do začelja konvoja i rafalom iz mitraljeza zasuo i zaustavio posljednji brod u konvoju. Trojica partizana popela su se na brod i prinudila posadu da krene prema obali. Na otoku Hvaru istovaren je teret s motornog jedrenjaka »Africano«, a brod poliven naftom i zapaljen. Do kapitulacije Italije napadnuto je 80 brodova i od toga su zarobljena 32 broda.

Govori o opakim metodama, najbrutalnijim mjerama okupatora da se fizički uništi naš čovjek, borac za slobodu Jadrana i domovine.

Daje interesantne detalje o tome kako se vodi partizanski rat na moru i posebno razrađuje protupartizansku borbu na moru kao rezultat ratnih iskustava. Upute sadrže principe o gledanju i načinu kako je fašistički okupator prilazio i pokušavao da se suprotstavi partizanskim akcijama na moru.

PC-9 »Biokovac« u vožnji bračkim kanalom, siječnja 1944. godine

Vrijeme u kome su nastale, značenje problema koji obrađuju i njihova izvornost daju Uputama za protupartizansku borbu na moru trajnu vrijednost.

Potrebno je istaći da Upute predstavljaju rezultat studioznog i dugotrajnog rada obavještajne službe talijanske Komande ratne mornarice za Dalmaciju. Za to postoje dokazi kao što je dokumenat zaplijenjen u talijanskom uredu u Omišu (original se nalazi u Muzeju ratne mornarice u Splitu). Taj dokumenat, naime, sadrži izjave komandanta brodova zarobljenih 28. prosinca 1942. g. u akciji »Pionira« na talijanski konvoj na ruti Metković-Drašnice. Pored toga, na osnovu izjava, u dokumentu su kao prilog dati crteži luke u Drašnicama, siluete partizanskih brodova i oznake partizanskih mornara. U talijanskom originalu izjave komandanta zarobljenog broda »Mali Ivo«, koji je nakon povratka iz partizanskog zarobljeništva saslušan od talijanskog obavještajnog oficira u Omišu, stoji:

»Kada su tako preuzeli komandu, uplovili smo u Drašnice, gdje se nalazio jedan mali most. Netom smo pristali uz mostić, popeli su se na brod mnogi partizani (u svemu ih je bilo na pristaništu i na brodu oko 300), koji su za nešto manje od pola sata iskrcali sav materijal. Četvorica partizana, naoružani puškama, prisilili su me da se uputim u Podgoru.

U Drašnicama sam zabilježio prisustvo tri do četiri leuta na motor* slična onome

koji nas je zaustavio, svi su bili obojeni sivo plavom bojom i po čitavoj dužini obloženi vrećama s pijeskom. U Podgori sam vidio još takvih četiri do pet...

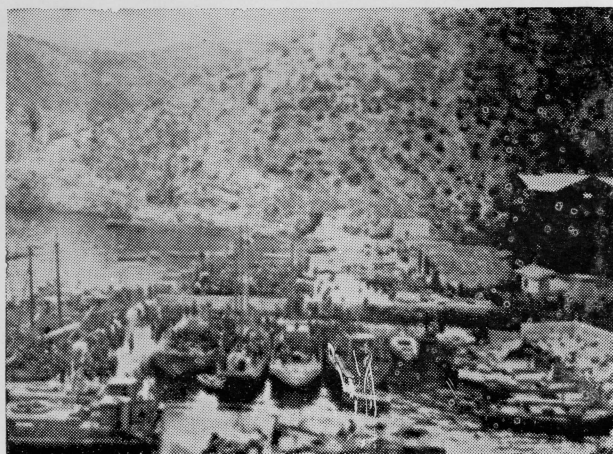
Prvog siječnja oko 12.00 sati čuli smo zvona na uzbunu, kojom su partizani davali naređenje da se sklonimo, jer su se na pučini pojavili talijanski ratni brodovi zbog bombardiranja. Malo kasnije čuli smo tutanj topova.

Oko 15.00 sati bila je prekinuta vatra. Izašli smo iz skloništa.

U predvečerje smo se ponovo morali vratiti u sklonište. Drugog siječnja uputio sam se na brod da bi ustanovio stanje i pitao da me puste na slobodu, ali me je straža na jedrenjaku udaljila riječima da će moj jedrenjak biti uništen, odnosno da o svemu treba da odluči Komanda partizanske mornarice. U očaju otišao sam u jednu gostionicu i počeo piti rakiju, kad su se najednom pojavila dva mornara u mornarskim uniformama i s crvenom petokrakom na kapi. Na rukavu su imali amblem na kome je bila crvena zvijezda i izvezen srp i čekić.

Na osnovu ove izjave i drugih materijala sadržanih u dokumentu zaplijenjenom u Omišu kao i priloženih crteža talijanska obavještajna služba izradila je siluete partizanskih brodova i oznake partizanskih mornara kojima je kao prilog ilustrirala Upute za borbu protiv partizana na moru. Identičnost crteža i podataka sadržanih u ovom obavještajnom dokumentu s materijalima u Uputama ukazuje na njihovu međusobnu povezanost i jedan je od materijalnih dokaza upornog traganja i studioznog prilaženja i dugoročnog proučavanja problema protupartizanske borbe od strane talijanskih okupacionih snaga kao logične posljedice stvarne snage koju su tada na moru predstavljali mornari jedne nove mornarice koja se rađala — Mornarice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.

Već je istaknuto da Upute za borbu protiv partizana na moru spadaju u izuzetne doku-

Koncentracija brodova u pripremi desanta na Istru

* Potcrtano u talijanskom originalu.

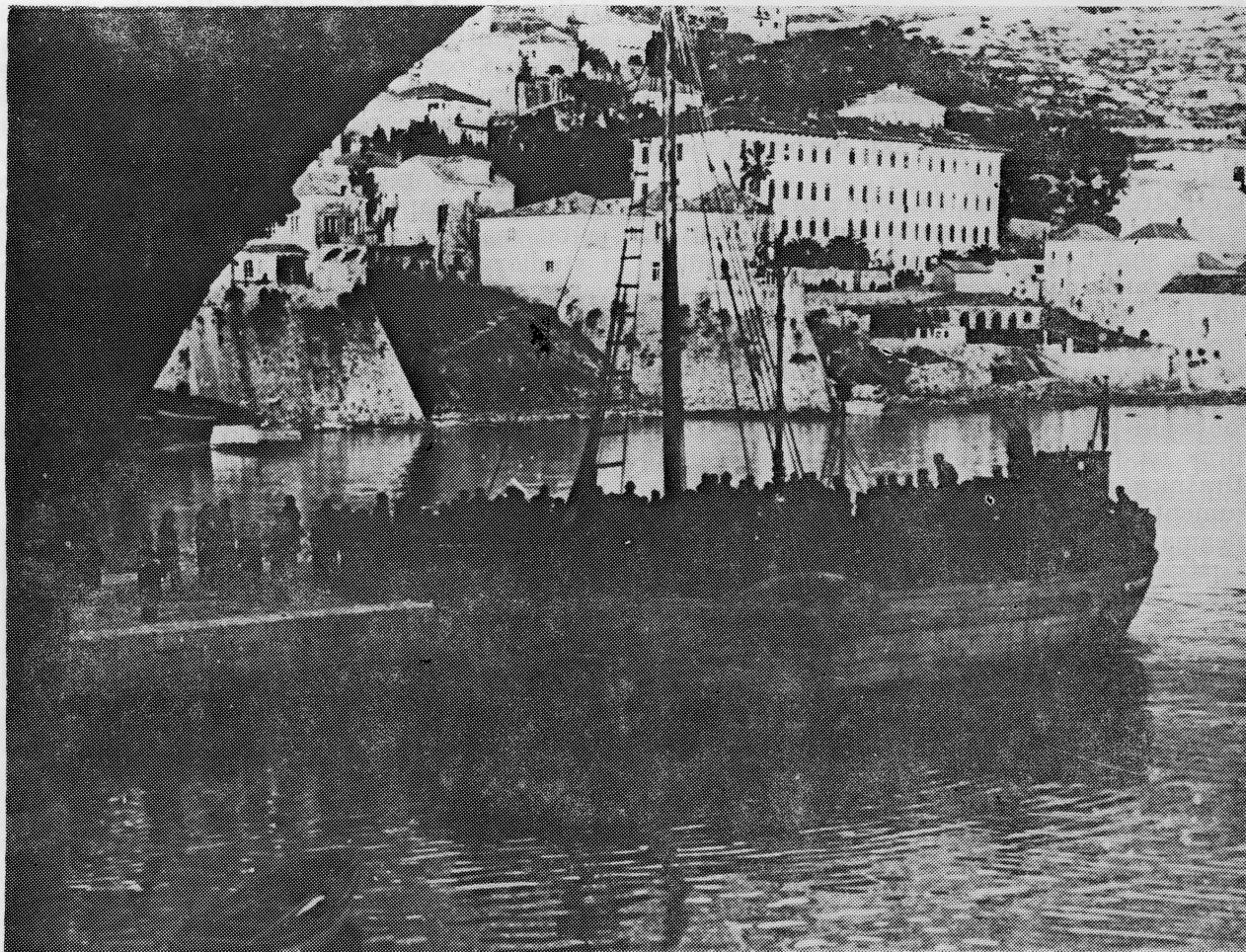
mente o protupartizanskoj borbi na moru i da po opširnosti i načinu tretmana tih pitanja zauzimaju posebno mjesto u građi vojnopomorske historije uopće.

Posebna vrijednost ovog dokumenta je u činjenici što predstavlja prvi pokušaj teorijske razrade protupartizanske borbe na moru zasnovan na iskustvima borbe protiv Titovih mornara.

Ovaj dokument priznaje postojanje, snagu i originalnost partizanskog rata na moru u jugoslavenskim vodama Jadrana, ukazuje na veoma široku lepezu njegovih oblika ispoljavanja. Daje posebno priznanje hrabrosti i vještini kadrova, koji ga vode i podvlači da ga »vode ljudi od zanata, kako u pomorskom,

tako i u vojničkom pogledu«. On, svakako, svjedoči vjerodostojno o jednom periodu oslobodilačke brobe na Jadranu u toku drugog svjetskog rata.

U toj i takvoj borbi rodila se pod rukovodstvom KPJ i Tita nova snaga na moru — Ratna mornarica Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, čime je, po prvi put u četrnaeststoljetnom vojevanju za slobodu našeg mora, stvorena sigurna garancija za stvarnu i punu slobodu i nezavisnost naše obale i mora, kao i temelj da se ovo more, koje je bez krivice naših naroda često bilo korišteno kao poprište raspirivanja mržnje i napada na našu zemlju, pretvori u sponu za povezivanje naroda kojima na srcu iskreno leži mir i prijateljstvo, te poštivanje prava drugih naroda.

Transportni brod Mornarice NOVJ u staroj gradskoj luci Dubrovnik potkraj 1944. godine